

PERFILS COMUNICATIUS- LINGÜÍSTICS

EN ALUMNAT ESCOLARITZAT EN ESCOLA D'EDUCACIÓ ESPECIAL

LOGOPEDES DE LES ESCOLES D'EDUCACIÓ ESPECIAL:

- Els Àngels (Palamós)
- Font de l'Abella (Girona)
- Joan Riu (Sant Gregori)
- Mare de Déu del Món (Vilafant)
- Ventijol (Blanes)

CURS 2013-2014

El present document ha sorgit del treball de coordinació entre les diferents logopedes que en el present curs, 2013-2014, estan en actiu a les escoles d'Educació Especial de les comarques de Girona: Ventijol de Blanes, Mare de Déu del Món de Vilafant, Els Àngels de Palamós, Joan Riu de Sant Gregori i Font de l'Abella de Girona.

El treball consisteix en una categorització dels comportaments comunicatius lingüístics que identifiquen a la total població d'alumnes escolaritzats en centres d'Educació Especial.

La finalitat d'aquesta categorització rau en aspectes com:

- Facilitar el procés d'avaluació inicial en l'àmbit comunicatiu-lingüístic del nostre alumnat.
- Orientar el procés d'intervenció de cares a la prioritització d'objectius.
- Servir de guia a l'hora d'establir criteris d'atenció logopèdica: tipus de sessió (individual i/o grup), quantitat de sessions setmanals, durada de les sessions...

Com a resultat d'aquest treball, han sorgit 8 Perfils Comunicatius Lingüístics:

PCL 1 A. Estimulació de la comunicació.

PCL1 B. Pre-comunicatiu

PCL 2. Comunicatiu-prelingüístic.

PCL 3. Comunicatiu-lingüístic agramatical.

PCL 4. Comunicatiu-lingüístic-pregramatical.

PCL 5. Comunicatiu-lingüístic-pregramatical amb destacables dificultats d'expressió en relació a la comprensió i capacitat de processament lingüístic.

PCL 6. Comunicatiu-lingüístic-pregramatical amb destacables dificultats de comprensió i de processament lingüístic en relació a la capacitat d'expressió.

PCL 7. Comunicatiu-lingüístic gramatical.

PCL 8. Comunicatiu discursiu.

PCL 1 A. Estimulació de la comunicació.

Les alteracions estarien en els tres aspectes dl llenguatge però focalitzades en l'aspecte d'ús (comunicatiu). Són alumnes amb pluridiscapacitat, amb greu afectació cognitiva i motòrica.

Característiques:

En l'aspecte d'ús:

- Absència d'interès pels altres.
- Absència d'habilitats imitatives.
- Absència d'intenció comunicativa.
- Absència d'interessos.
- Greus dificultats per compartir activitats d'atenció i acció conjunta amb l'adult.

En l'aspecte de **contingut**:

- Absència de resposta a consignes contextualitzades tot i que hi hagi suport gestual.
- Absència de resposta al seu nom (no es gira quan el crides)
- Dificultats per processar informació lingüística: per comprendre la informació indicada tant a nivell oral, gestual com gràfic.

En l'aspecte de **forma**:

- L'expressió es sol limitar al plor, al somriure i/o als crits.
- No hi ha cap forma lingüística manifesta.

PCL1 B. Pre-comunicatiu

Les alteracions es focalitzen bàsicament en l'aspecte d'ús del llenguatge (comunicatiu).

Característiques:

En l'aspecte d'ús:

- Absència o molt poca intenció comunicativa verbal i/o gestual.
- Absència o pocs recursos comunicatius: aconseguen el que volen 'anant cap a'... sense tenir en compte a l'altre.

- Actitud passiva davant els diferents estímuls de l'entorn i/o reacció estereotipada davant un determinat estímul (respostes mecàniques).
- Poc interès pels altres (adults i iguals)
- Absència o poques habilitats imitatives (motrius i/o vocals)
- Absència o poca interacció visual.
- Dificultats per establir activitats d'atenció i acció conjunta amb l'adult.
- No hi ha presència de demandes explícites de forma instrumental ni indicativa, ni expressa les seves necessitats.
- Interessos molt reduïts i concrets: música, ordinador, bombolles...

En l'aspecte de **contingut**:

- Absència o mínim de resposta a consignes contextualitzades tot i que hi hagi suport gestual.
- Absència o mínim de resposta al seu nom (generalment no es gira quan el crides)
- Dificultats per processar informació lingüística: per comprendre la informació indicada tant a nivell oral, gestual com gràfic.
- En cas de TEA, si presenta un mínim de llenguatge es tracta d'un llenguatge ecològic.

En l'aspecte de **forma**:

- L'expressió es sol limitar al plor, al somriure, als crits i/o a l'activitat motriu (anar cap a, obrir una porta...)
- No hi ha cap forma lingüística manifesta. Poden presentar un 'xerroteig' sense cap valor comunicatiu.

PCL 2. Comunicatiu-prelingüístic.

Les alteracions es focalitzen en l'aspecte comunicatiu (ús funcional del llenguatge) i en l'aspecte del contingut lingüístic. Són nens i nenes amb un llenguatge alternatiu.

Característiques:

En l'aspecte d'**ús**:

- Tenen intenció comunicativa, que pot ser restringida, i la manifesten amb els recursos que tenen: els propis (protoimperatius instrumentals i indicatius) i els apresos (emissions orals, gestuals i/o gràfiques)
- Poden utilitzar de forma funcional (funcions instrumental, reguladora, interactiva i personal) els símbols pictogràfics i/o signes gestuals coneguts únicament amb suport de l'adult per manifestar l'interès del moment: satisfacció de necessitats (lavabo, menjar, beure, jugar...), demanda d'activitat, manifestació de malestar (content, enfadat...), demanda de finalització d'activitat ('ja està'), demanda de l'atenció de l'adult ...
- Poden mantenir relacions d'atenció i acció conjunta amb l'adult en activitats que són del seu interès i gaudir-ne però amb atenció reduïda.
- Poden estar en una en una situació d'activitat compartida en grup (ex. Conte); poden donar i rebre objectes i accions de l'altre... amb el suport de l'adult.

En l'aspecte de **contingut**:

- Generalment responen al nom.
- Responen a consignes orals molt contextualitzades quotidianes i repetitives (lligades a les rutines) amb o sense suport gestual o gràfic de l'adult (ex. 'ves a buscar la jaqueta').
- Fan associacions simples de causa-efecte (ex. 'quan veu el titella demanar el ralet ralet', 'quan diem anem a dinar va abuscar el pitet'...)
- Poden conèixer un ventall reduït de signes senyal (gestos, fotografies i/o pictogrames) treballats en el dia a dia. En els casos de TEA, hi pot haver un ampli vocabulari però poc funcional.
- Poden fer associacions d'objectes coneguts i el seu significat (paraula oral, gest, fotografia i/o pictograma) lligats als seus interessos.
- Poden imitar gestos manuals i els poden usar de forma espontània en situacions concretes (ex. 'menjar'), però generalment precisen del suport induït de l'adult.
- Tenen un repertori reduït de signes d'ús, bàsicament lligats en els seus interessos. Els utilitzen bàsicament sota inducció de l'adult i poden no ser acumulables. En cas de TEA (sobretot) quan són molt del seu interès, poden arribar a usar aquests signes de forma espontània.

En l'aspecte de **forma**:

- La seva expressió és bàsicament a través del somriure, el plor, el crit, protoimperatius instrumentals i indicatius, vocalitzacions concretes i repetitives i a través dels signes d'ús apresos (SAAC).
- En cas de TEA hi poden haver produccions orals (paraules, frases, cançons) bàsicament ecològiques.

PCL 3. Comunicatiu-lingüístic agramatical.

Les alteracions es focalitzen en l'aspecte lingüístic, sobretot en el que fa referència al seu contingut i forma. Solen ésser nens i nenes amb un llenguatge augmentatiu (gestual i/o gràfic) amb alguna manifestació oral .Aquest llenguatge augmentatiu pot afavorir el creixement de les emissions orals

Característiques:

En l'aspecte d'**ús**:

- Tenen una comunicació funcional que pot arribar a ser espontània amb recursos comunicatius que s'han fet seus. Poden interaccionar amb els altres (adults i nens) segons els seus interessos i responen a diferents funcions comunicatives: instrumental, reguladora, interactiva, personal i informativa).
- Els recursos comunicatius utilitzats poden ésser varis des d'aspectes suprasegmentals de la parla (ritmes, tonades...), gestos indicatius, gestos manuals, símbols gràfics fins a alguna vocalització oral.
- Malgrat que puguin establir una interacció de forma espontània en determinades situacions, necessiten encara del suport de l'adult. No són totalment autònoms en aquest sentit.
- En situació de grup, sovint tenen en compte a l'altre i respecten les normes d'escolta, espera, torn d'acció...
- En general poden participar de forma activa en situacions d'atenció i acció conjunta: anticipen situacions conegudes (ex. En un conte), expressen el que se'ls demana, informen, estableixen torns interactius (ex. En els titelles, ara tu-ara jo)...
- Poden anticipar les diferents activitats del dia a dia i fins i tot manifestar si els ha agradat o no. També poden manifestar de forma clara (a través del 'ja està')

-manual i/o gràfic- o el 'no' – gestual i/o vocal) i espontània la negació (rebuig o acabament d'una activitat)

- Poden respondre a la reacció a les seves accions de l'adult: renyar, reforç positiu...

En l'aspecte de **contingut**:

- Poden comprendre consignes orals contextualitzades i relacionades amb situacions conegudes (joc, conte...) amb o sense suport gestual i/o gràfic.
- Poden comprendre elements paralingüístics: to de veu, expressió facial, gest... (comprenen si l'adult està enfadat, content...)
- Tenen un mínim de llenguatge intern (comprensiu) que els permet una estructura de pensament.
- El seu llenguatge comprensiu i expressiu es basa principalment en gestos manuals, símbols gràfics i alguna manifestació oral.
- Tenen un nombre considerable de signes senyal i signes d'ús que van ampliant de forma progressiva. Els interioritzen, retenen i els poden utilitzar posteriorment a les mateixes situacions.
- Poden fer associacions de significats diverses: 'cotxe' amb la cançó del cotxe, 'ànec' amb l'onomatopeia corresponent, l'espai de biblioteca amb el 'conte'...
- Poden fer seqüències de joc simbòlic amb el suport augmentatiu i de l'adult.
- L'expressió lingüística (l'ús del significat corresponent) encara és poc espontània, sovint necessiten del suport de l'adult.

En l'aspecte de **forma**:

- Poden realitzar expressions orals força aproximatives amb el suport augmentatiu. També poden imitar i/o repetir de forma aproximativa, alguna producció oral de l'adult.
- L'expressió es sol limitar a l'emissió d'una sola paraula (un sol nucli) sigui a través del gest, fotografia, pictograma o paraula oral. També poden sortir diverses vocalitzacions: sons onomatopeics, tonades de cançons...

PCL 4. Comunicatiu-lingüístic-pregramatical.

Les alteracions es focalitzarien principalment també als aspectes lingüístics de contingut i de forma, però amb la peculiaritat que hi ha una evolució progressiva en sentit ascendent d'aquests dos aspectes. Solen ésser nens i nenes amb un desplegament progressiu del llenguatge oral tant a nivell comprensiu com expressiu on el suport del llenguatge augmentatiu facilita i afavoreix aquest desplegament. En destaca l'evolució creixent de la gramaticalitat de les seves produccions.

Característiques:

En l'aspecte d'**ús**:

- Tenen intencionalitat comunicativa a diverses situacions (tant conegudes com no conegudes) i diferents interlocutors.
- El recurs comunicatiu per excel·lència és el llenguatge oral, tot i que ajudarà molt el suport de llenguatges augmentatius.
- Utilitzen el llenguatge oral de forma cada vegada més espontània per satisfer les diferents funcions comunicatives: instrumental, reguladora, interactiva, personal, informativa i imaginativa.
- En situacions de grup estableixen relacions funcionals: donar i rebre (el ninot del conte...), esperar el torn, respondre correctament consignes relacionades amb l'activitat concreta (qui és aquest? 'un ànec, què fem ara? 'toc, toc'...), anticipar el que passarà (el nino va a ... 'dinar' o 'dormir'...
- Interaccionen amb els altres, establint converses i diàlegs molt senzills basats en la pregunta-resposta o en l'intercanvi de comentaris sobre una experiència recent compartida o no.

En l'aspecte de **contingut**:

- Tenen un llenguatge oral comprensiu i expressiu que els permet organitzar pensament.
- Augment creixent del vocabulari comprensiu i expressiu. Comença éssent un vocabulari contextualitzat però que s'anirà utilitzant a situacions diferents.
- Creixement ascendent de la comprensió lexical i gramatical.
- Poden existir errades de conceptualització, d'accés lèxic i/o generalització.
- Fan seqüències de joc simbòlic amb o sense suport augmentatiu.

En l'aspecte de la **forma**:

- Poden Demostrar una evolució progressiva i creixent del llenguatge oral en els aspectes formals: morfològics, sintàctics i fonètico-fonològics.
- Espontàniament poden fer produccions de dos o més nuclis, fins i tot poden produir alguna frase simple amb tots els seus elements (solen ésser frases apreses en un context determinat). Aquestes produccions milloren per imitació i/o amb el suport augmentatiu.
- Funcionen molt bé en estratègies de llenguatge oral: frase inacabada, expansions, correccions implícites...
- Millora progressiva de la intel·ligibilitat de la parla. Apareixen encara errades fonètico-fonològiques.

PCL 5. Comunicatiu-lingüístic-pregramatical amb destacables dificultats d'expressió en relació a la comprensió i capacitat de processament lingüístic.

Les alteracions es troben als aspectes de contingut i forma lingüística, focalitzades en la part expressiva. Són nens i nenes que mostren millor comprensió que habilitats per expressar, hi ha un decalaix important entre la capacitat per comprendre i processar mentalment el llenguatge oral i la capacitat per a poder expressar a través d'aquest. En aquests casos, el suport del llenguatge augmentatiu/alternatiu permetrà l'efectivitat i funcionalitat d'aquesta expressió.

Aquestes dificultats d'expressió poden venir provocades per varis factors associats: afectacions neurològiques que afecten a la part motora, afectacions orgàniques que afecten a l'aparell fonoarticulatori (hipotonies, alteracions en la coordinació de moviments...), afectacions sensorials (deficiència sensorial auditiva)...

En el cas de TEA hi ha una negació per usar el llenguatge oral, generalment perquè no interessa.

Característiques:

En l'aspecte de l'**ús**:

- Tenen intencionalitat comunicativa (amb diferents funcionalitats) a diverses situacions (tant conegudes com no conegudes) i diferents interlocutors.

- Abans del procés terapèutic (abans d'introduir un sistema augmentatiu/alternatiu de comunicació), demostren sobrades estratègies per fer-se entendre: amb gestos, indicant, escenificant una situació, expressió facial acompanyada de gestos i vocalitzacions diverses...
- En situacions de grup estableixen relacions funcionals: donar i rebre (el ninot del conte...), esperar el torn, respondre correctament consignes relacionades amb l'activitat concreta (qui és aquest? 'un ànec, què fem ara? 'toc, toc'...), anticipar el que passarà (el nino va a ... 'dinar' o 'dormir'...

En l'aspecte de **contingut**:

- Demostren habilitats per a processar la informació lingüística que els ve donada tant per la via oral, com per la via gestual com per la via gràfica.
- Hi ha un creixement ascendent de la comprensió lexical.
- L'expressió es basa en les pròpies estratègies comunicatives, l'ús del 'sí' i el 'no' (amb el cap), els gestos i/o els signes manuals i sobretot els símbols gràfics son el recurs que els permet expressar-se de forma entenedora i satisfactòria.
- Aquest suport augmentatiu/alternatiu possibilita alhora, la possible arrencada i desenvolupament progressiu de l'expressió oral.
- Fan seqüències de joc simbòlic amb el suport augmentatiu/alternatiu.

En l'aspecte de la **forma**:

- Dificultats per donar forma oral al llenguatge interioritzat.
- Tenen un ampli ventall de signes d'ús (signes manuals i/o símbols gràfics) que utilitzen de forma sistemàtica i funcional.
- Les paraules que van sorgint, s'interioritzen, es retenen i s'utilitzen posteriorment de manera totalment funcional i sistemàtica a través dels SAAC
- L'expressió a través de signes d'ús, pot anar des de la indicació d'una sola paraula a la indicació d'una frase simple (indicant únicament els nuclis principals, ex: Jo vull menjar una poma. En Joan juga amb el cavall)

PCL 6. Comunicatiu-lingüístic-pregramatical amb destacables dificultats de comprensió i de processament lingüístic en relació a la capacitat d'expressió.

Les alteracions es troben als aspectes de contingut i forma lingüística, focalitzades en la part comprensiva i de processament lingüístic. Són nens i nenes que s'expressen de forma força entenedora a nivell oral però que tenen moltes dificultats per a elaborar (associar, conceptualitzar...), retenir i evocar de forma correcta informació lingüística. Hi ha un decalaix important entre la capacitat per a expressar i la capacitat per a comprendre i processar mentalment el llenguatge. En aquests casos, el suport del llenguatge augmentatiu facilita l'organització de pensament.

Aquestes dificultats de comprensió bàsicament venen donades per dificultats gnòsiques: d'atenció (de captar la nova informació), de memòria a curt i llarg termini (de retenir la nova informació), d'anàlisi perceptiva (d'associar la nova informació a la ja adquirida), d'organització mental (d'estructurar aquesta nova informació), d'evocació (trobar la paraula adequada)...

Característiques:

En l'aspecte d'ús:

- Tenen intencionalitat comunicativa a diverses situacions (tant conegudes com no conegudes) i diferents interlocutors utilitzant com a recurs principal el llenguatge oral.
- Utilitzen el llenguatge oral de forma espontània per satisfer les diferents funcions comunicatives: instrumental, reguladora, interactiva, personal, informativa .
- En situacions de grup estableixen relacions funcionals i respecten les normes de convenció social: escolta, espera del torn...
- Interaccionen amb els altres, establint converses i diàlegs molt senzills basats en la pregunta-resposta o en l'intercanvi de comentaris sobre una experiència recent compartida o no.

En l'aspecte de **contingut**:

- Comprenen consignes i situacions contextualitzades i conegudes però poden tenir moments de desorientació i petits lapsus.
- L'ampliació del nou vocabulari es realitza molt poc a poc.
- Hi ha dificultats d'integració i generalització del vocabulari que va aprenent.

- Apareixen diverses dificultats lèxiques: de retenció del nom de les coses, d'evocació de la paraula correcta, confusions...
- Hi ha dificultats de conceptualització (d'associació d'un significat a un significat).
- Hi ha dificultats en la comprensió d'una seqüència de fets relacionats (dificultats per captar el fil argumental d'un conte treballat)
- L'expressió espontània es pot veure compromesa per les llacunes de contingut lingüístic.

En l'aspecte de la **forma**:

- L'expressió espontània està més compromesa que la imitativa o induïda pel suport de l'adult.
- L'expressió espontània pot reduir-se a un, dos o tres nuclis. Amb suport de l'adult o per imitació poden arribar a fer frases simples amb tots els seus elements.
- Encara no es preserven els aspectes gramaticals: morfosintàctics i fonètico-fonològics.
- Funcionen molt bé en estratègies de llenguatge oral: frase inacabada, expansions, correccions implícites...

PCL 7. Comunicatiu-lingüístic gramatical.

Les alteracions es focalitzen principalment als aspectes gramaticals de la forma lingüística. Hi ha un ús correcte i funcional del llenguatge oral on encara apareixen errades gramaticals.

Característiques:

En l'aspecte d'**ús**:

- Utilitzen el llenguatge oral de forma espontània amb diferents finalitats comunicatives en diferents contextos i interlocutors.
- Poden mantenir un diàleg amb certa coherència.
- Comencen a elaborar un discurs narratiu curt amb coherència en els fets però encara amb poca cohesió lingüística.
- Les estratègies d'estimulació del llenguatge oral els ajuda per anar gestionant les converses i organitzar el seu discurs.

En l'aspecte de **contingut**:

- Hi pot haver una ampliació progressiva i creixent del vocabulari comprensiu i expressiu.
- Realitzen seqüències de joc simbòlic i saben assumir el rol que els toca (botiguer, cuiner, metge...)
- Poden comprendre una seqüència de fets relacionats: poden ordenar les vinyetes d'una historieta.
- Hi pot haver tant un desenvolupament ascendent com un estancament en la comprensió gramatical: marques morfològiques, sintàctiques i fonètico-fonològiques.
- Espontàniament encara costa l'ús correcte d'aquestes marques gramaticals però amb el suport del llenguatge adult poden anar apareixent. Ho poden anar corregint però a vegades la generalització no és assegurada.

En l'aspecte de la **forma**:

- Fan frases simples i alguna de complexa però encara no són del tot gramaticalment correctes.
- Hi ha alteracions en les marques morfosintàctiques: en les concordances nominals i verbals, en l'ús correcte dels nexes (perquè, quan, on...), en l'ordre seqüencial dels elements d'una frase...
- Hi poden haver també alteracions en les marques fonètico-fonològiques: no producció d'un determinat so, confusions entre sons propers, alteracions en l'ordre seqüencial fonològic i sil·làbic, alteracions en el nombre de síl·labes...
- En la construcció d'un discurs curt o petita narració (vivència, conte...) manquen encara molts elements gramaticals: alteracions en les marques morfosintàctiques i fonètico-fonològiques i a més a més absència de les paraules i/o estructures que actuen com a enllaç entre les diferents idees o fets.

PCL 8. Comunicatiu discursiu.

Les alteracions es focalitzen en el discurs narratiu.

Característiques:

En l'aspecte d'**ús**:

- Els alumnes que tenen aquest perfil es caracteritzen per ésser bons conversadors.
- Utilitzen el llenguatge oral per satisfer totes les funcions comunicatives.
- Poden fer discurs narratiu coherent (en relació al tema i a l'organització temporal) i amb una certa cohesió gramatical.
- Poden monopolitzar el tema de conversa (sobretot en casos de TEA).
- Hi poden haver dificultats d'acceptació de les normes socials: esperar el torn, escoltar als altres...

En l'aspecte de **contingut**:

- Creixement ascendent de la comprensió lexical i gramatical.
- Adquisició progressiva de vocabulari.
- Comprensió i expressió de vocabulari abstracte.
- Comprensió i ús progressiu de connectors (perquè, quan, si, però, on...), pronoms, preposicions (de, amb, per a ...) i altres paraules funció.
- Poden aparèixer dificultats per entendre el llenguatge metafòric: frases fetes, refranys...) o de doble sentit, sobretot en els casos de TEA.

En l'aspecte de **forma**:

- El seu discurs narratiu està compost per frases simples i complexes.
- Poden aparèixer errades en les marques morfosintàctiques (concordances gènere, nombre, persona, temps verbals, ordre seqüencials dels elements de les frases...), en les marques fonètico-fonològiques i en els marcadors lingüístics propis del gènere discursiu (ús de preposicions, pronoms, temps verbal adequat, expressions...). Aquestes errades sobretot apareixen en les frases complexes.
- La intel·ligibilitat de la parla pot estar compromesa per la presència de diversos processos de simplificació fonològica (reduccions de síl·labes, omissions, substitucions...)
- En el cas dels alumnes amb TEA, hi pot haver afectada la prosòdia i melodia de la parla.